

Dobrý voják Švejk má rád svůj zákop

Češi stále nejsou schopni kriticky se vyrovnat se svou minulostí – Praha trpí obětním komplexem

Od Raphaela Krügera

Berlín - V první Československé republice byla téměř třetina občanů Němci. Dnes čítá Česko 40 000 občanů německé národnosti. Kdo po druhé světové válce navzdory vyhnání přesto zůstal, byl v těžké situaci, často držen v zemi proti své vůli, zatímco jeho rodinní příslušníci byli odsunuti za hranice. Němci, kteří zůstali, byli pro produkci nepostradatelní. Přesto byli vystaveni nesčetným diskriminacím. Dnes žijí mnozí z nich na okraji společnosti.

V dubnu dal český místopředseda vlády a předseda liberální Unie svobody Petr Mareš podnět k tomu, aby jim bylo přiznáno odškodné. Navrhl také před několika dny pro zhruba 1 500 osob, kterých se to týká, odškodné ve výši 1,5 milionu Euro. Prostředky na to by mohly pocházet z německo-českého Fondu budoucnosti, zřízeného v roce 1997. Ministr zahraničí Cyril Svoboda k tomu s opatrností připojil, že německé organizace vyhnanců o tom nesmí spolurozhodovat. Pro ně platí železný princip politické karantény na Vltavě. Zatímco jsou v Německu v zákulisí již možné rozhovory mezi Edmundem Stoiberem a Joschkou Fischerem o humanitárních projektech sudetoněmeckých sociálních zařízení, nachází se Praha v propagandistickém tahu proti vyhnancům.

Dobrý voják Švejk má rád svůj pohodlný zákop. Proto velkolepě zaspal vyslat signál o zmírnění napětí na adresu vyhnanců, který by si přály po úspěšném referendu EU v minulém měsíci Evropský parlament a komise. Nešťastné prohlášení Prahy v červenci zřetelně zdůraznilo, že to nejsou Němci, Rakušané nebo Maďaři, kdo mají s Čechy několik zvláštních sporů o minulosti. Češi mají mnohem více problém sami se sebou.

Také těm dobře smýšlejícím občanům v Německu to začíná být stále více nápadné. Od 21. ledna 1997, kdy byla oslavena Česko-německá smlouva, ve které vyslovily oba státy politování nad vzájemným bezprávím, panuje politická nečinnost. Zůstávají staré propasti bez nových mostů do budoucnosti. Ani symbolická politika se nechce dařit. Historické projevy a gesta na usmířenou z Německa nenacházejí žádnou odezvu. Zřejmě působí vyhnání Němci zástupně za všechny Němce tak ideálně nepřátelským dojmem, že dokonce i znalci obou národů jsou bezradní, jak to bude probíhat dál. Již dávno se dá s Poláky a Rusy o dokonce krvavější minulosti snáze mluvit než s Čechy.

Právě v tom vidí americký literární vědec Peter Demetz důvod pro chování Čechů. Tento česky ovlivněný publicista, který se narodil v Praze v jedné židovsko-ladinské rodině, vidí za tvrdým postojem a chybějící sebekritikou vinu a spoluvinu. V evropském časopise "Transit" píše Demetz, že se nemůže ubránit myšlence, "že brutalita a pochody smrti během doby vysídlení byly pozdní kompenzací za šedivou všednost protektorátu. Češi se aranžovali s německými vládci. Vlaky jezdily přesně podle jízdního řádu, v Café Lloyd bylo možno slyšet potěšující jazzové koncerty Big Bandu a aktivní odpor proti okupačnímu režimu byl spíše věcí bývalých důstojníků z povolání Československé armády, mnohých studentů a odborářů, než obyvatelstva, které pracovalo v továrnách a na venkově." To sice odmítalo německý režim, ne však zvláštní příděly v nových závodních kantýnách a obchodech s obuví. Vypuknutí kolektivní brutality vůči Němcům, Maďarům a tzv. kolaborantům na konci války, označované některými Čechy jako "gestapismus", gestapovské chování, bylo podle Demetze opačnou stranou "švejkoviny", tedy pokusu protřít se jako Švejk. Lhostejní lidé a pokrytci se náhle chtěli stát pozdními hrdiny a chovali se o to nemilosrdněji. Dnes určuje klima kombinace špatného

svědomí, neschopnosti uznání vlastní viny a nacionálního populismu. Ještě k tomu trpí Česko komplexem oběti a svatosti. Následkem toho jsou to vždy ostatní, kdo jsou vinni, buď ti špatní Rusové, nebo ti zlí Němci. Češi odmítají myšlenku, že jejich vlastní společnost byla zodpovědná za smrt tisíců Němců.

Nezbývá tedy nic jiného než vyčkávat běh věcí příštích? V každém případě potřebují čeští politici vedle hlubšího pochopení také odvahu, aby se postavili proti veřejnému názoru většiny a pojmenovali vykonané bezpráví správnými slovy. Země ztratila nevýslovně mnoho tím, že mnoho Židů a Čechů bylo Němci vyhnáno a zavražděno, že Němci a Maďaři byli Čechy pronásledováni a vyhnáni, že proběhly komunistické čistky, a konečně také tím, že se Slovensko oddělilo od Čech. Jen málo lidí si dodnes tuto ztrátu vůbec uvědomuje, a jen nemnohým způsobuje nepohodu nebo bolest. S těmito lidmi ztratilo Česko zčásti svou paměť. Ti, kteří si v Praze chtějí vzpomenout, se dostávají do přívětivého sarkasmu. V první české republice následoval moralistu T.G. Masaryka Edward Beneš. Moralistu Václava Havla následoval ve druhé republice Václav Klaus. Ale přece jen, říkají, jsme proti výslovné vůli toho posledního zvládli vstup do EU .

Posledně se EU postarala svými požadavky po gestech lítosti a smíření o rozruch v pražských úřadech. Kdyby nepřenechávala spolková vláda tlak pouze samotnému bavorskému Státnímu kancléřství nebo vídeňskému Spolkovému kancléřskému úřadu, a kdyby zbavila toto téma vnitřního a stranickopolitického přiosření, bylo by se získalo více. Hodná zamyšlení je také myšlenka předsedy sudetoněmeckého Landsmanschaftu Bernda Posselta. Podle jeho názoru by mohl být vzájemný sousedský vztah lepší, kdyby spolu Češi a sudetští Němci mluvili přímo. Již několik měsíců je v Praze v provozu kancelář sudetoněmeckého Landsmanschaftu. Není vyloučeno, že v okolních pivnicích dojde ke sblížením.

Článek vyšel 11. srpna 2003 v deníku "Die Welt". Překlad s povolením autora. Přeložila Jitka Štěpánová, Domažlice.